

3. БЛЕСАК ЕСЕЈ

ОГЛЕДАЛО, први број (2014/15)

ΟΓΛΕΔΑΛΟ

НЕУРАСТЕНИЧНА РАСЕЈАНОСТ ПОЕЗИЈЕ РАДЕТА ДРАИНЦА

Прва награда 3. БЛЕСКА

Поезија Радета Драинца је, можда, неусаглашеност „Чаја мршаве дојке” са вратоломним скоком на ону страну, кроз облаке и зору. Нагомилавање кише у лукама и крематоријумима, идеја у циклону, кроз алкохолне снове... Уредни штребери не могу бити „песник што пред микрофоном огледа зубе у далеком каналу”.

Галиматијаси од речи, од тишина; карикатуре од површних утисака и оностраних визија; новинарске пародије од трагедије весеља као надахнућа комедијама туге.

Посебну, неурастеничну расејаност две реалности, које међусобно увећавају неурастеничну расејаност, има и пролетаријат као свој свакидашњи постулат и кредит. Пролетерство је употребна вредност мученика у заједници са психологијом ствари, јер у трајању свемира све температуре морају бити изједначене. Пролог је само глагол немати, а жртва можда и може заобићи историју, дијалектику и фабрике. Објекат уз глагол немати је обично још једна „уметност самоће”, матица пролазности унутар перверзно прикривеног субјекта. Драинчева песма није представа ни дидаскалија, а није ни лавез побеснелих паса. Она је безобразлук васионе. Она поседује вишу класу коју експлоатише душа. Повремено је једна те иста каста у лирским штрајковима пошто није очито да и у тој врсти везе, социјално-естетској, има занимљивих заједничких интереса. Дакле, не можемо говорити о социјалној песми! Зато што предметно и појавно добија, а људско не губи на цени; зато што се садржај односи на појединачну, а не на групну анксиозност и зато што је та зебња вишезначнија и двосмисленија од такозване социјалне.

Мада извесне скупине стихова препознајемо по сличним доживљајима, оне су само случајне паралеле и утолико већа и трагичнија препуштеност себи. Недодирљивост сродних носи у себи и језу од препознавања своје егзистенцијалне патње и сабира утисака у још једну боемску меланхолију. То би била таутологија очаја,

---

ОГЛЕДАЛО

без наде на повратак у првобитни, безазленији очај. Пролетерске хистерије, са нехотичним перцепцијама нижег реда, смишљају баладу лишену епског, у заборављеним рефренима који не могу тачно да се сете ни себе. Стихови ће проневерити јаву човека до коначног самозаборава.

Ако читаш Драинца, удвараш се самодовољним стиховима који су тек тренутак реда у свести, поништен и проневерен кроз следећи, па је успомена на њих излишна.

Разговор је скривен у жмуркама страсти. Издаје и анонимне дојаве тишине су пуне лажираних дијалога и помахниталости без господара. Њихова потпуна слобода је апсурдна јер нема ништа друго осим своје слободе.

Распоред цезура је договор на тржници ономатопеја. Звукови се губе и луде на раскршћима у ситне сате, обично пригушени нагризајућим пространствима, покрштени у избрисане крајолике, химере несродне сенкама. Разговори постају црне мрље у црном мраку. Испод границе слуха су неизвесни догађаји, без учесника и фабуле, са новим растрзаним композицијама, обојено снатрење о талогу несаница. Синдром ЗП: поезија, перони, пиће!

Дијалозима лирских јунака је истекао рок трајања пошто дан деле на ноћ и ноћ. Непредвидиви су опажаји и суманути надражаји, те је неизбежна паника значења. Стил не брине о сиротиштима речи. Осећања у Драинчевим песмама су никоме подељена, а важност им је демократски поништена на свим нивоима, па и на лексичком. Логички је сувишна употреба страних речи. Оне не значе, већ одјекују као празнословља уместо којих се било шта гонета или дрчно изјављује. Није проблем у депоетизацији милозвучне песничке лексеме, у скрнављењу, него у суманутом тражењу израза као одраза унутрашњих пораза, у покушајима да се „разваљеним вилицама” пронађе проклети саговорник. У тој песничкој увраћености речи нису ни повлашћене ни обезвређене. Све су стране у извесном смислу. Отуда је њихов редослед небитан. Стих је угануће реченице јер је она само експонат у досадном музеју комуникација. На врату му је и хистерија у поремећеној интерпункцији. Безброј је великих слова за нове редове и „властитих имена” без личности. Лажно и као испод гиљотине звуче властите именице, цинично када је све пуно меница без покрића. Песма заједљиво поштује велика слова по старој навици. Поетско „образлагање” оставља сумњу у веродостојност сваког правописног канона. Лирски подаци су укрштени по току сећања и зато је у поезији Радета Драинца сијасет узвика и питања. Њиховим тумачењима довршавамо хиљадиту верзију ове поетске агоније у афекту. Прва је била утемељена на задављеним шумовима и глухотама. Друга обитава у забрањеним градовима, као потрага за уточиштем

ОГЛЕДАЛО

једне исповести. Антитезу илузорних дијалога усклађује разуларена вика, неспозната обичним чулом слуха. Обезглављени слогови играју по невидљивој ивици жилета, померају свет од неповратно мртвог глувила до агресивног и разбијачког лудила. Поново ћемо трачарити о залуталим речима залуталих самоћа. Таутологија несврховитог постојања је фигуративно прикривена оноματοпејским побунама. Узвици као одговори нису умакли питањима. Они су прећуткивања и растрзаност живаца. Кроз парадокс, у очајничком, узајамном тражењу намерно се, као крвожедни, заобилазе.

У овим стиховима свако питање је реторско и певање га лирски обеснажује. Свакако добија на тежини ако је заувек остало без одговора. Од Рта добре наде до плавога Крима понављани узвици бране дивну битангу, која привидно не да другима да дођу до речи, од даљег махнитања, од аутистичности сабрата и Тихог океана. Ситуацијски круг потврђује из безбројних перспектива да нема излаза.

Мр Љиљана Ђурђевић Стојковић

професорка српског језика и књижевности
Десета гимназија Михајло Пупин, Београд

НОМО DIGITALIS

ИЛИ

ОТУЂЕНОСТ

ОД СЕБЕ САМОГ

Друга награда 3. БЛЕСКА

Поред потребе за живим контактом са пријатељима, додиром, гестикулацијом, интонацијом у говору, у савременом свету социјалне везе су се изгубиле и ми постајемо армија усамљеника окренутих себи и својим проблемима, како наводи психолог В. Беара.¹ Измењена трајекторија на социјалној мапи и услови живота отварају нове димензије отуђености у различитим доменима. Ако се о отуђењу може говорити само у оквиру историјског развоја човека, да ли је отуђење савремена појава која мутира на постојећим основама, или поприма другачије форме и тиме настају и нове врсте отуђености? Раније се отуђеност везивала за географске појмове, а данас се, са појавом интернета и друштвених мрежа, може говорити о новој врсти отуђености човека. За Лековића (*Марксистичка теорија отуђења, стр. 315*) „отуђење човека значи његово отуђење од његових битних црта – његове генеричке природе на индивидуалном плану и његове суштине на плану његових односа са другим људима, тј. на плану заједнице”.

Егзистенцијалисти су сматрали да је отуђеност апсолутна одлика историје човечанства и да је неодвојива од самог човека. У свеопштем духовном развоју човека, који пролази кроз неколико фаза, може се увидети на који начин се развијала његова индивидуалност и живот у заједници. Човек је прво бачен из преегзистенције у Аристотелов зоополитикон, где је жигосан као идиотес уколико не учествује у јавном животу заједнице. Данас је тај homosociologikus својом вољом убачен у homodigitalis, у виртуелни свет у коме се одвија јавни живот појединца и заједнице, са незнатним бројем жигосаних, у шта нас је увела глобализација.

---

¹ <https://mondo.rs/Info/Drustvo/a604121/Postajemo-armija-usamljenika.html>

ОГЛЕДАЛО

У виртуелном свету отуђеност може да буде и варијанта на нивоу спекулације, где човек за своју умно-стваралачку потребу добија нову платформу на којој има могућности да истакне своје вредности у свету феномена. Да ли се у вези са таквим стваралаштвом може говорити о фетишизирању односа људи у друштву и о стварању матрикса, у коме се човек полако одрекао своје реалности? Да ли се на такав начин губи смисао људског живота у реалном, за њега ограниченом свету, и на тај начин дозвољава да тај матрикс влада њиме?

Овим се потврђује Марксово схватање отуђености као стања у којем човекови материјални и духовни производи не припадају њему, већ се мање или више од њега осамостаљују. Човек губи контролу над њима, а они – производи – почињу да владају њиме. На тај начин *homodigitalis* губи своју духовну суштину и ствара потребу за другачијом врстом вечне суштине, чиме је себи у постојању обезбедио „бесконечност – процес без почетка и краја”, свестан да једним кликом једном постављени садржај на друштвеној мрежи – интернету – остаје заувек на њој. Ако се суочавамо са таквом перцепцијом стварности, онда човек на друштвеним мрежама од себе ствара свог идола – бога. Поред обожавања бога, вође, идеологије, данас човек почиње да обожава тог „новоствореног себе”, сопствену пројекцију моћи, воље, доброте, љубави, памети, лепоте – „терор младости”... Све то је условило да је човек приписао себи све жељене особине и својства.

Стиче се утисак, као у Ничеовој идеји о натчовеку, да човек у потрази за собом афирмише дионизијску вољу свега што жели да буде; уместо да буде носилац својих ресурса за сопствено усавршавање, он препушта своју пројекцију јавности виртуелних пријатеља. Када је реч о виртуелним пријатељима, ми заправо стварамо конструкт који је заснован на површном упознавању без емоција, а такав однос је осуђен на живот без успомена. Да живот не би деловао монотонно, *homodigitalisu* увек треба одређени ниво побуђености. У времену конзумеризма, он то постиже присуством на више друштвених мрежа, понекад и са различитим идентитетима. Иако има осећај креативности, ипак је реч само о човеку који је у улози корисника, он не креира, не промишља свој живот, он нема „лајт мотив”, он живи нечију креацију, нема времена за осмишљавање, не окреће се будућности, и остаје без потенцијала који су му својствени у хоризонту времена. То су креације у којима он жели да изгледа срећно, а не да стварно буде срећан. На тај начин доводи себе у заблуду да то стварно и јесте, постаје зависан од процене и мишљења која су углавном изван његових моћи. Манипулативним садржајима може да усмерава реакцију, при чему је та реакција углавном усмерена на

ОГЛЕДАЛО

изазивање реакције „обожавања”, и често се погрешно од стране стручне јавности ти садржаји карактеришу само као нарцисоидни, посебно ако је реч о све учесталијој појави селфија. Наиме, нарцисоидни поремећај личности има циљ сопствено дивљење и огледање у сопственој савршености, при чему се грандиозност тумачи као одбрана од осећаја безначајности, како наводи Фројд, а пласирањем и дељењем садржаја на мрежама управо се жели постићи и другачији ефекат, дивљење, „обожавање”; ту је константна потреба за потврдом о свему што пласирамо и радимо.

У митологији тај феномен може бити пре ближи неком хероју, а не само Нарцису. Нежељена реакција на те садржаје увек може бити уклоњена, обрисана, јер нам је технологија омогућила неку врсту контроле па на тај начин креирамо пожељну слику о себи. У стварању имица повратна информација је потребна јер она помаже у одабиру одређених креација које нас представљају на најпожељнији начин, како за нас, тако и за остатак виртуелне заједнице. Дигитални код засад не може да пренесе људскост, јер је до те мере детерминисан, и са одсуством креативности које доноси стваран живот, као и одређени начини живота, тако да је, и поред свих технолошких могућности, ипак још увек реч о дводимензионалном приказу живота.

Ако данашњи свет и отуђеност сагледавамо кроз критику нехумане стварности друштва, и у супротности са системом вредности и врлина које је још Аристотел у *Никомаховој етици* подредио уму („Врлина је кад се страсти понашају према уму”), поставља се питање да ли ће се лимитираност *homodigitalisa* померати у правцу хуманизације, или ће се човек препустити и прилагођавати тој детерминацији, без жеље да понире у себе и освести своју креативну продуктивност, те испуни своју суштину. У великој мери то зависи и од развоја феномена науке, како на интердисциплинарном, тако и на вишем нивоу без холистичког приступа.

Социјални живот са одсуством филозофског промишљања постаје огољена униформна структура са усмереном културном адаптацијом и са ограничењима која су пресудна за суживот у заједници. Избор и слобода су само флоскуле које су заглављене у парадигмама идеје стварности, јер на друштвеним мрежама човек, иако има осећај слободе избора за креирање своје „представе”, не господари њоме у потпуности, и нема тај осећај да живи као човек у својој људскости. Хегел је у свом делу *Увод у филозофије права* јасно истакао да „слобода није произвољност, тј. самовоља, није субјективни квалитет, тј. „да се може чинити шта се хоће”; евидентно је да у том стању отуђености човек губи продуктивну везу са собом и стварним светом. Такав човек може бити исфрустриран, анксиозан, уплашен јер је изгубио контролу над реалношћу и подсвесно зна да је препустио све другима.

ОГЛЕДАЛО

У не тако предвидљивом глобалном друштву, посебно сада када је та неизвесност све већа услед суочавања са пандемијом, а она траје довољно дуго да се може говорити и о новој варијанти *homorandemicusa*, који је условљен на укидање или смањење социјалних контакта, чиме је директно усмерен на дигитални свет, с правом се може поставити питање – да ли *homodigitalis* има капацитета да се критички одреди према својим заблудама? Ако се и одлучи за тај ангажман, увек постоји ризик сам по себи, јер, да би човек своје ја доживљавао у афирмацији стварних моћи, треба да пре свих активности прво спозна властито отуђење – као први услов ослобађања.

Присуство конформизма у понашању *homodigitalisa* директно утиче на одсуство жеље за упуштањем у ризичне активности са циљем побољшања духовног живота. Потребан је озбиљан напор да се процес разотуђења покрене и да се човек самоспознајом извуче из тог матрикса и оствари свој потенцијал у времену на један духован и људски начин.

Остаје дилема колико је данас *homodigitalis* заправо способан да се критички осврне на разлоге отуђења и замахне мачем реалности, пресече чвор сумњивих вредности, и изгради резерват здравог вредносног система, са оријентацијама које су достојне људскости, а могу да буду општеприхваћене.

Зорица Перовић

Професорка филозофије
Земунска гимназија, Београд

„СЕДМА ФУНКЦИЈА ЈЕЗИКА”

Трећа награда 3. БЛЕСКА

(... Сваки говори својим језиком, чак и кад помало зна језик другог...)¹ Овај наслов заправо кореспондира са насловом романа Лорана Бинеа само на пољу идеје истицања још једне функције језика, која је у Бинеовом роману нешто попут антиципаторске, а у овом есеју, грубо речено, васпитне. Притом, тзв. васпитна функција не би била издвојена од постојећих, у науци о језику већ дефинисаних функција, посебно културне, симболичке, естетске, али бих јој посветила пажњу из пар разлога. Пре свега из разлога отежаног остварења примарне, комуникацијске улоге језика између учесника у образовно-васпитном процесу са супротних страна катедре, а затим и из разлога убеђења да се та комуникација може унапредити до смисленог нивоа. У том контексту, још једна асоцијација на Бинеов роман заправо је негативна. По начину на који је писан, овај роман донекле спада у талас књижевних појава које бих описно назвала „јеретичком књижевношћу”. Јерес о којој је реч нема филозофску тежину, већ се пре састоји у доминантном ставу писца да ништа није свето, да се све може исмејати, да је пожељан тон у писању ироничан и саркастичан, да се може бити вулгаран и лаконски нихилистичан, и то све дотле док „штиво” држи пажњу читаоца. Ово наравно није оцена поменутог романа, већ констатовање појаве, готово манира писања, који поприлично одражава „пожељан” начин комуникације, како у писању, тако и у говору. Та комуникација је све више језички редукована док се поруке претежно преносе скраћеницама и знаковима. О разлозима језичке деградације стално се говори. Они су многобројни, од доминантне, лаке забаве, нечитања дужих текстова, књига, нечитања као таквог, до преовлађујућег изражавања у постовима, твитовима, смс-овима, који често не захтевају више од површног, некритичког приступа. Одатле произилази и даљи степен деградације, односно, да би такав садржај привукао и одржао пажњу он мора бити сензационалистички, у најбољем случају духовит, али неретко је вулгаран и увредљив. Учесници у оваквој комуникацији задржавају се на нивоу размене информација без остваривања мисаоних процеса

ОГЛЕДАЛО

или емотивног уживљавања, што би требало да буде циљ језичке комуникације. Уколико ученици, као популација која преовлађује у описаној комуникацији, губе интересовање и начине да се мисаоно и емотивно укључе у језичку комуникацију са својим наставницима, онда је та комуникација унапред обесмишљена и требало би инсистирати на њеном осмишљавању. Можда се начин да порука упућена ученицима буде разумљива састоји у одговарајућој промени перспективе наставника (тачке гледишта, али и језичких навика, усмених и писаних), у смеру ка ученицима, али само до извесне границе. Оно што не би требало мењати јесте инсистирање на вишеслојности језика и на сугестивности уметничке речи. Таква комуникација би омогућила да се, путем језика, оствари и онај део образовног процеса који се тиче васпитања. Оно што ми је привукло пажњу као професору књижевности и српског језика, јесте заступљеност теме васпитања у уметничкој речи различитих књижевних епоха. У причи „Најгори разред”² Милице Јанковић из 1937. ова тема је готово експлицитна. У њој је вишеслојна језичка комуникација између наставнице и ученица остварена са идеалним исходом. Укратко, нова професорка географије, разумљивим приповедањем о очигледним стварима, из перспективе оних који усвајају знање, чини корак ка њима, не губећи притом атрибуте сопствене професије и позиције у складу са њом. Усвајајући, на неки начин, њихову перспективу, дочаравајући им лепоту блиског света, она их заправо разоружава давањем. Утисак приповедача као једне од тих „омађијаних” ученица, да их је професорка на крају часа гледала као пажње вредне људе („...као да нас, као брескве или руже, бере у неку невидљиву котарицу”)³ требало би да буде жељени исход комуникације у образовању. Подразумева се да је снага уметничке речи нека врста гаранта емотивног разумевања учесника у комуникацији. Штавише, на уметности речи, на свим њеним колоритима, архаизмима, дијалектизмима, у процесу образовања треба инсистирати. Неке од тих потиснутих, чини се „заумних” слика, могле би и данас бити „приручници” за васпитање. Саткане од емоције, ове су приче неретко дескрипцијом раскошне, док у дијалогу понекад делују немушто. Тако су Станковићеви јунаци, од љубави, бола и инхибиција сваке врсте, као загрцнути и задављени.⁴ Са друге стране, на сличан начин инхибирани, Лазаревићеви јунаци, немушто говоре, али њихов језик има моћ да делује и мења. Док Станковићеви јунаци, у немоћи да се изразе, пропадају, Лазаревићеви, снагом малобројних, правих речи, васкрсавају. У само пар речи („Ако ће.”) које магијски понавља, Марица уверава Митра да пропадањем материјалног није пропало оно највредније што су годинама стварали.⁵ Једна друга Лазаревићева приповетка, „На бунару”, говори о снази праве поуке у формирању младе личности.

ОГЛЕДАЛО

Јунакиња ове приче, Анока, није научена поштовању, дељењу, солидарности, па као изгубљена лута по беспућу свог незнања. Тежина емотивне празнине коју услед тога осећа вапи за правом речи и сигурном руком неког „учитеља”. И овде се тај учитељ наизглед поставља на страну ученика, чини корак ка њему, али смисао своје поуке не умањује, већ је, емоцијом, одржава. Ђеда, најстарији и најпоштованији члан патријархалне задруге, помаже најмлађој снаји, Аноки, да се суочи са последицама својих речи и поступака, и да се, по први пут у свом младом животу, постиди, покаје и заволи ближњег. Својим поступком он је доводи до спознаје оног што је у човеку добро и што је императив његовог постојања. Исто тако, магијска моћ његових речи („Ко је и у чем увредио, Бог га убио!”)⁶ не састоји се у убичајеној моћи клетве, већ у мудрости једног животног искуства. Примери за сугестивну лепоту речи многобројни су, али и примери на тему васпитања путем снаге речи нису ретки. Оно чиме се из њих може обогатити језичка комуникација у процесу образовања и васпитања јесте утисак да порука ипак не сме бити лишена мисаоне и емотивне дубине, ма колике препреке на семантичком пољу морала да савлада.

¹ Бине, Лоран, *Седма функција језика*, Бука, Београд, 2019.

² Дигитална народна библиотека Србије, Књиге, Српска књижевност у 100 књига, Приповедачи, Милица Јанковић, Најгори разред, стр. 357.

³ Наведено дело, стр. 365.

⁴ Станковић, Борисав, *Нечиста крв*, Евро Ђунти, Београд, 2008. стр. 221-223.

⁵ Лазаревић, Лаза, *Изабране приповетке*, Први пут с оцем на јутрење, Евро Ђунти, Београд, 2007. стр. 62.

Слађана Ракић

професорка српског језика и књижевности
Гимназија, Крушевац

ЛОВОКРАДИЦА

Похвала 3. БЛЕСКА

Интерференција општости и појединачности огледа се у јединству цивилизације која се преко општости испољава на овладаној природи и монадизираном злу које се у лику ловокрадице испољава на убијању животиња из комерцијалних разлога. Ловокрадица је свјетско зло у једној особи. То су они који ће на најгори могући начин, у калваријама и незамисливим мукама, убијати животиње јер их при томе штити главна антрополошка клаузула: човјек је надређен природи па зло које се почини над ванљудским животом неће у себи никада носити обиљежје стварног зла. То зло се увијек представљало у различитим облицима правдања држећи се картезијанске дистинкције човјека и животиње, сматрајући да животиња не осјећа бол, нема емоције и има све оно што би ову врсту постојања преко цементираних ограничења наше свијести до смрти оспоравало. Како животиња нема све оне важне карактеристике које човјек има, онда набој зла на релацији ових полова постаје несамјерљива величина. Ризику оваквог скончавања изложене су све оне животиње које су нашле мјесто у лукративним циљевима садашње историје а који се испољавају у опијату раскоши, статусном стању, нападном хедонизму и нарочито у поразним радњама традиционалне кинеске медицине. Треба напоменути да она у великој мјери, преко ловокрадица, учествује у истребљењу многих животињских врста. Уз то треба додати да и када би ова медицина била истинита, не би смјела постојати јер оно што је добро за човјека, поготово у данашњим условима, не обећава сигурност живог свијета. Диктатом тржишта ова терапеутика упорена је све већим интензитетом против природе... и то у периоду њене растуће рањивости. Човјечанство не спречава jakim потезима заштите ову разорну интеракцију човјека у бићу животиње него овај однос инструменталним путем трпа у пакет лежерног цивилизацијског подразумијевања. Опаку разлику не ствара сама разлика него раздор у разлици коју изазива незамислива антрополошка моћ. Она је призвала све повластице и сваку повластицу преиначила у добар изговор за оно у чему појединачни чин ловокрадице учествује. Будући да животиња учествује у друштвеном свијету у симплифицираној улози комерцијалног производа, то оне у следећој импликацији по налогу владајуће економске

ОГЛЕДАЛО

искључивости сада као врсте ускачу на Фордову траку слијепе тржишне ефикасности и преко изумирања нестају у облацима универзалне равнодушности.

Савремено друштво представља савршен медијум за реализацију масовног изумирања ванљудског живота. Нестајање управо долази из водећих принципа који стварају савремену људску заједницу. У конекцији са разорним карактером владајуће општости и инстинктом ловокрадица препознаје да данашње друштво зависи од потрошње која надмашује потребу и зато првенство тржишног постулата у свом дјеловању схвата као интимно уочиште својих намјера. Како израстају из медијума апатичног јавног мњења, они у објективизацији замисли остварују све оно што би се по сили добра морало у моменту зауставити. Чак је офуцано рећи да је ловокрадица прецизна слика општости на лицу појединачности – он то једноставно јесте а да се то не мора нарочито наглашавати. Гроза ове накане топи се, нестаје у стерилним окупацијама плитке свакодневице. Како је мишљење у општости, преко општег мишљења, прерасло у приземно мњење, то се аутоматски на другој страни отварају ходници проходности за оно што излази из филистарске свијести... а то је свијест напуштена од мишљења, сведена на мњење које у свом дресираном облику на свијет гледа искључиво преко потрошачке амбиције на карти постмодерних хтијења. Ту је природа остала на брисаном простору неконтролисане воље. Приземна свијест је активирала нуклеарну бомбу прохтијева и довела природу пред опасност катастрофе. Када се цијелина друштва појави у збиру монадизираним мњења, онда се на другој страни смрт природе мора јавити као саставни дио ове еквитације. Расуло природе јавља се у свјетлосном спектру исфорсиране либерализације да би она у процесу кумулације у једном моменту одјекнула на природи у лику радикалног зла. Ово зло има чудну особину да је далеко потресније него што га сеизмика региструје, па стање природе, преко уштиманог и крајње исфорсираног погледа на свијет, постаје природно стање текуће цивилизације. Ловокрадица је егземплар зла. Ми то зло на природи не видимо као што га видимо на човјеку јер га уциљано гледамо кроз вредносне степенике подређености натуралног свијета гдје се исто зло на различитим бићима на бруталан начин разумијева преко безусловне разлике у истом злу. Управо ова разлика у разлици покренула је насиље над природом и у различитим манифестацијама на битан начин утиче на истребљење животињских врста. Релативизам разлике унутар идентитета у стању је да и последње примјерке неке врсте приведу изумирању ради неког бизарног интереса. Концепт цивилизације заснован на експанзији потрошње свакако је њено најгоре могуће издање и постаје мјесто на коме се знана разлика разума и природе

ОГЛЕДАЛО

реализује у апологији безумља. У данашњим условима ум би једноставно морао бити чувар природе како се разлика преко своје прогресије не би претворила у незнађе живота. Толико је природа дистанцирана од субјекта да, уколико се она повећава, људска кривња се по парадоксу умањује све више... до њеног непостојања. То чак може довести до оног стања да се злочин над врстом, у кривњи изведбе, представи као морање и уз све финесе овај злочин образложи емоционалним разлогом у виду спашавања од тешке судбе сиромаштва. Али како год да се одиграва ова наказна узајамност, да ли преко криминала или преко изнудице сиромаштва, овај чин нема изговора јер свако оправдање овде аутоматски упада на топ-листу кардиналних цинизама. Правдати ловокрадицу не бисмо смјели због морала, јер би то значило његов коначни нестанак и поред тога што је морал у данашњем свијету расхићен и увелико извучен ван употребе. У судару зла и немоћи живота свака апологија човјека одзвања тоновима адвокатске еристике и говори језиком голе онтолошке фарсе. Ако на овим мјестима и даље фаворизујемо антропоцентрични свијет, онда је боље да етика заувјек заћути утолико што није увидила да добро и добробит не припадају искључиво свијету друштвене иманенције. Ловокрадица управо користи ситуацију у којој ствари највећег зла, када су уперене против природе, проговарају језиком вредносне равнодушности – зато убиство срне није убиство јер није убиство човијека. Ловокрадица постоји у одјеку постојећег свијета. Ови моменти су поларизовани искључиво у величинској размјери, али су идентични по телеолошком разлогу и циљу који у себи носе. Они су потпуна истост у потпуној разлици. У општости коју покрива цивилизација пребива смрт живота; у појединачности, преко ловокрадице, пребива смрт врста које сачињавају еволуцијску линију живота. У видном пољу перцепције задужене за појединачност коју обухвата ловокрадица нестало је сваки обзир према ванљудском животу. Кроз увријежено размишљање да врлина не може стражарити на овим метарелацијама свијет је кроз ово и кроз изопачену економију сталног раста све ближи властитом крају. Ово су они догађаји који су кроз историју разблажили етику у океану универзалне равнодушности. Овај вредносни систем створио је скаларну онтологију новог вијека. Равнодушност као супстанцијална вриједност актуелне стварности је стрављање по себи и само је од ње гора она равнодушност која се показује у облику тобожње бригае на страни рецепције. Управо ту околност користи ловокрадица знајући да зло које чини без проблема излази на крај са апатичном осудом јавног мњења. Таласање псеудобриге само додатно минимизира њихову кривњу и подстиче њихове срамне поступке. Пошто у данашњем добу све стоји у форми предестинираности у корист човјека, онда

ОГЛЕДАЛО

сви појединачни наводи који се осуђују унутар друштених односа добијају аболицију у општеприхваћеној тиранији над природом и на тај начин индукују зло које се катализује вредносним јазом и принципом који унутар истог чина изазива двоструку конотацију. Сада се поставља питање може ли се у антропоцентричном свијету дићи револуција против зла на свакој тачки бића, независно од тога гдје, на коме и у које вријеме се оно испољава. Накарадни поредак заснива се на константи људске искључивости па су наде у појаву боље будућности до краја упитне, јер ако надлазеће доба дође у форми досадашње историје онда ће неопходно помирење са природом и даље тећи у облику суровог искориштавања. Емпатија садашњег тренутка предуслов је за негацију дистопијске стварности. У информатичкој умрежености емоционална увиђајност емпатије пребива у иницијалном стању али по сваку цијену она мора у својим интенцијама надмашити језик стереотипног лајковања како би себе претворила у дјело. Поред тога што се ради о потезима обичног лајка, он у својој усмјерености представља отпор овом насиљу. Када се на екранима телефона, кроз слику чулног приближавања зла над оним што се у суштини не види, укаже слика немисливости и безобзирности и када се дискурзивна апатија, формулисана чињеницом, јави у видном пољу директног преживљавања над умореном животињом ради рога носорога и кљове слона, онда оно празно таласање долази у прилику да се издигне до буре добро фокусиране реакције. На неки начин сама реакција говори да никада није била у прилици да преко општости иступи око оваквих ствари и да је увијек била дезавуисана претенциозним положајем човјека на планети, утолико што су му базалне идеологије током цијеле историје дозвољавале неограничен приступ природи. Из аспекта стања природе он је помирио разлику добра и зла у себи у самом злу и то преко нужде властитог опстанка. Свој опстанак поистовјетио је са цјелином опстанка, па се ловокрадица кроз све зло у себи и на сву жалост универзалне правде у строго људским околностима може прогласити добрим човјеком. Сличну ствар је у синтагми баналност зла исказала Хана Арент наводећи да су СС-овци у једној радној осмици убијали људе као бројке којих се преко Аушвица и сличних логора треба ослободити, да би ти исти у истом дану вечерњих сати били дивни мужеви и њежни очеви схватајући ово своје апокалиптично двојство као нужду која се јавља у јединству обавезе. У идеологијама које су текле историјом никада се ништа горе од нацизма није појавило, али је попустиљивост и правдање ловокрадица нешто најгоре што се из аспекта разумијевања ствари може замислити. То је незамисливо зло које ће врло често у представи медиокритетске стварности бити игноранцијом исмијавано да би се истини указало тек онда када животиње

ОГЛЕДАЛО

нестану са лица земље. Велико је питање може ли се човјек дозвати себи и поново преко себе постати свијет логоса. У оваквим условима поредак заснован на логосу је све тежи јер смо под страшним притиском великих бројева и анархије коју они стварају. У свему томе осуђени смо на човјека као спасиоца и увијек се поставља трепереће питање да ли се бићу које је све ово починило може повјерити разбијање акумулираних предрасуда где ће он бити снага преврата унутар актуелног опхођења са природом. Континуирана истост створила је константу опхођења у лику природе као ресурса. Сада је на потезу изведба преврата над свијетом заснованим на строгим антропоцентричним критеријумима. Овај зид унутар нашег властитога појма се мора прескочити не бисмо ли се преко могућности окрета у себи лишили феномена који у ловокрадици оличава шесту екстинкцију. И зато морамо преко новог профилираног субјекта постисторије учинити и оно што се не може. Тешко се у наступајућој историји одрећи претходне али је ово одрицање имератив универзалног опстанка. До сада је у историји живота који се може пратити од камбријске експлозије па надаље било пет масовних изумирања и сва су била заснована хетерономним узроцима на које живот није могао утицати. Ипак: живот као појам их је преживио, а сада, у епохи већ присутне шесте екстинкције, живот стоји у опасности да нестане од самог живота гдје се екстинкција све више указује у колонизацији простора, климатским промјенама, у пренаглашеној саобраћајној фреквенцији и, наравно, ловокрадицама на чијим се траговима понајвише оцртава гњев правде спрам човјека. Ово изумирање је засновано на истребљењу врста и у еонским размјерама развија се много брже него сва претходна. Оно преко човјека и његове испоставе у ловокрадици постаје све експедитивније и ријетке врсте доводи до још истанчаније бројности која директно увире у изумирање преко карактера саме цивилизације, па су ловокрадице у овом процесу још само гиљотина која сјече главу опстанка угроженим животињским врстама. Тигрови, носорози, орангутани и многи други великани еволуције сада су на удару оваквог нестанка јер ловокрадице добро знају да је човјечанство спремно да ту незамисливу радњу преведе и прослиједи у обичну позадинску чињеницу... и настављају. Ако човјек у кратком року на изричит начин не порекне изумирање живота, у феномену ловокрадице то ће изазвати страشان жал будућности јер је добро познато да за наредне генерације истребљење животиња – јесте оно једино што никада не би опростило садашњим.

Гордан Живић

професор филозофије
Гимназија Филип Вишњић, Бијељина

„ОНАЈ КО СЕ ЗАКЛАЊА ИЗ ДОГМЕ ЗАТВАРА СРЦЕ ЗА ЖИВОТ И ЉУДЕ”

Похвала З. БЛЕСКА

„**Ш**та се то одједном деси, који се то камен из темеља измакне иа све почне да се руши и одроњава? Живој је изгледа чврста зиданица, ни једна иукојина се није видјела, а изненадан иојрес, несмојрен и нескривљен, иорушио је ионосну зидину као да је од иијеска...?”

Ахмед Нурудин, главни лик и јунак чувеног романа „Дервиш и смрт” Меше Селимовића, почиње своју причу самоиспитивањем. Да ли сви људи, после одређеног животног доба, дођу у ту фазу када желе да се осврну, резимирају свој живот и суоче се са реалношћу, ма колико она била сурова? Да ли то раде само они који имају изграђен систем вредности или се деси нешто у њиховом животу што буде окидач за спровођење истраге о самом себи? Колико тај потрес мора бити снажан па да пољуља човека који је двадесет година живео у складу са својим животним избором?

Тешко је поверовати у истину! Тешко је плунути себи у лице и признати да је „живот много шири од сваког прописа” јер како Ахмед каже: „Текија и њена слава и њена свјетлост, то сам био ја, њен темељ и њен кров”. Он је као дете дошао у ту текију својом вољом. Био је као празан лист хартије на који су калиграфским словима урезани закони по којима је живео до своје четрдесете године, и није знао за друге законе осим тих. Био је попут меког воска који су обликовали дервиши и реченице из Курана, које никада није доводио у сумњу, јер једино тако може бити као што каже Света књига! Ахмед Нурудин постаје тачка ослонаца читаве текије, а његов ослонац био је у вери. Невоље почињу када тај ослонац

ОГЛЕДАЛО

почиње да слаби... Он је био човек са прецизно утврђеном улогом у друштву, веровао је у људско поштење и правду, али га је судбина навела на другачији пут. Биће принуђен да се промени, да изађе из сигурности дервишког живота. Суочава се са неправдом због властитога понижења и љубави према брату. Због своје духовности веровао је да је све већ зацртано и да не треба мењати божју вољу, али онда почиње да увиђа да и није баш тако. Ахмед почиње да се плаши својих мисли јер схвата да се нешто са њим дешава, да више није исти и да се „све мијења кад се човек помјери из лежишта”. А управо се то њему десило иако се опирао и покушавао да убеди себе да је још онај стари Ахмед Нурудин. Бојао се јер је све више губио свој ослонац, а „свијет је пун замки кад си без ослонца”. Некада сигуран у себе и своју веру, Ахмед постаје неко ко преиспитује сваки свој поступак, гест или реч. Покушава да оправда своја размишљања и поступке, али зна да нема основа за то. Под утицајем догме поседује ограничена схватања и због тога се не сналази највештије у односу са људима и власти. Али је зато ту Хасан, који је свестан понашања друштва и власти, људског лицемерја. Њих двојица су наизглед два супротна света која спаја борба против власти, суров живот и пријатељство.

С неповерењем анализира дервиш то пријатељство и тражи нешто нечастиво у Хасану, а у дубини душе зна да му је он једини пријатељ који мисли на њега и који је спреман да му помогне без двоумљења. Хасан ће пробудити одлучност у дервишу, натераће га да не размишља само о спасавању правде и света, већ о спасавању конкретног живота. Опирале се окорели дервиш својим мишљењем да је божија воља врховни закон, да је вечност мера нашег деловања и да је вера важнија од човека. Смрт брата потпуно ће га дотући. Покушаће да нађе спас у молитви и Богу, али узалуд. „Знам, не смијемо бити слаби и тужни ако смо прави вјерници, али то знам узалуд. Слаб сам и тужан, и не мислим да ли сам прави вијерник или човјек изгубљен у глухој самоћи свијета.”

Схватиће да „сам човјек, ма како упоран био досљедан и неустрашив, ништа не може против струје, пирамиде, механизма, реда и хијерархије.” Хасаново избављење је значило спасавање Ахмедове вере у могућност љубави код другог човека. Главни јунак ипак умире срећан и задовољан. Пред саму смрт упознаје свог сина и то ће му бити утеха: „Замијениће ме на овом мјесту, и у животу, моја кост, можда је некадашњи; живљење се наставља.”

Човек је по својој природи несигуран, вечито трага за љубављу, за смислом живота и свега што га чини целим. Ахмед Нурудин је лик кога препознајемо у сваком од нас. Његова трагика може бити и наша судбина. Иако је писац описао босанску касабу у 18. веку и

ОГЛЕДАЛО

како је моћ власти обезвредила свако начело људске слободе, тога, нажалост, има и данас! Ахмед Нурудин нам је показао да свако ко се заклања иза догме затвара срце за живот и људе, зато „ништа не треба чекати, свему треба ићи у сусрет. Ако човјек није глуп ни кукавица, није ни беспомоћан!”

Марија Глицић

професорка српског језика и књижевности
Уметничка школа, Ниш

ЖИРИ 3. БЛЕСКА

Андреј Марковић

професор српског језика
и књижевности, Београд

Сандра Ангеловски

професорка српског језика
и књижености, Београд

Љиља Маловић

професорка филозофије
Београд

Жарко Јањић

новинар и фељтониста
Љубиње

ПРОБЛЕМ ПРИПОВЕДАЧА У ДЕЛУ „ЉУДИ ГОВОРЕ” РАСТКА ПЕТРОВИЋА

Приповедање значи излагање догађаја у временском следу. Како се то, у делу „Људи говоре”, дешава у првом лицу једине, намеће се питање ко је тај који приповеда. Да ли је то безимени лик или је сам аутор у лику непознатог? Идемо редом.

Роман „Људи говоре” почиње дијалогом из којег се не може ништа наслутити:

- *Осврво Веће или Мање – ујийиа ојарављени човек, насмешен само за шренуџак.*

- *То сам и мислио.....*

Све је неодређено, недефинисано. Не зна се ко разговара са „огарављеним човеком”. И ту почиње проблем, који се не разрешава у даљем тексту, све до тренутка када се даје особина непознатог посетиоца:

- *Госјођо, Марија, ѡражи вас један јосјодин. Један јосјодин који жели да јовори са вама.*

- *Колико је велики – чујем да јоворе жене са грује сјране улице.* („Људи говоре”, стр. 140)

У овом коментару је зачуђеност, али и дивљење усмерено на висину непознатог посетиоца. Ово је први моменат у којем је дата алузија на физички изглед Растка Петровића.

- *Како се зове књија?*

- *Живој од Бенвенуџа Челија. Ојисан је цео живој Иџалије у XVI веку.*

- *Да ли је срамојија јризнаји да нисам никада чула за њу?* („Људи говоре”, стр. 144)

Овде су дате нове одреднице личности приповедача – интересује га живот људи у Италији, али и италијанска уметност XVI века (Челини је скулптор). Ако направимо осврт на то да Растко Петровић потиче из породице која је дала најзначајнију сликарку

ОГЛЕДАЛО

српског импресионизма, Надежду Петровић, па још једну сликарку – Љубицу Луковић, добијамо још један доказ да је у лику безименог, који обилази острва, сам писац текста. Ако свему овоме придодемо да је Растко Петровић у Паризу, поред права, студирао књижевност и историју уметности, да се дружио са најзначајнијим песницима и сликарима модерне, да се сам бавио сликарством и графиком, није чудо да непознати носи са собом овакву књигу.

Не само да девојка, која га је сачекала пред вратима, није знала ко је скулптор, већ је тешко поверовати да би било ко од мештана са острва то знао.

Уколико додамо и чињеницу да је од октобра 1926. године Растко Петровић постављен за писара у Министарству иностраних дела у посланству при Ватикану, код Милана Ракића (до 1928. године) и оно што Станислав Винавер каже;

- Раско Петровић је волео Италију, а тада му, као секретару нашег посланства у Риму, није изгледало да му љубав истиче до сласти и заноса, до торчине и ивијансија.

(Станислав Винавер, „Људи говоре од Растка Петровића”, Република, XX/387, 31. III 1953, стр. 3)

можемо да кажемо како и ово све указује да се у лику безименог крије писац дела.

Девојка, из наведеног дијалога, открива да није са острва, већ из Сарагосе. А онда следи питање:

- ... Одакле долазиш, јосиодине?

- Из ваше јосиојбине. („Људи говоре”, стр. 148)

У овом књижевном парадоксу дата је алузија на путовање Растка Петровића у Шпанију.

Разговор о рату, који воде крчмар и гост, указује на непознатог да је новинар или писац (наведено дело, стр. 149). Када гост казује своје мишљење о рату, друштвеним односима, он делује наивно и без икаквих схватања тадашњег времена у Шпанији, земљи терора и незадовољстава. Дата је неосетљивост једног добро ситуираног писца на стварне проблеме људи са којима се среће, иако слуша њихове приче. Нема удела у радњи дела, само посматра. Стоји изван догађаја, зна шта се догађа, зна мисли и осећања осталих ликована и са дистанце објективно износи догађаје. Као такав, приповедач је аукторијални.

Да непознати посетилац живи у Италији, потврђује и део текста када је у чамцу и гледа око себе (*Брдо бува*, наведено дело, стр. 153). Више нема сумње да је непознати посетилац острва сам писац, Растко Петровић. Сада можемо само да допуњујемо ту констатацију чињеницама. Дечија игра рата подсећа га на детињство на Палилули:

- То је ѝризор који ме увек искрено узбуди; неколико јодина итрао сам ѝо на Палилули....

ОГЛЕДАЛО

Растко Петровић је живео и радио у Италији, Риму; а у месту недалеко од Рима, правио је излете. Он је своје искуство из Италије и Шпаније преточио у дело „Људи говоре”. Мада, треба рећи да је у делу дато острво у Шпанији. Наиме, Растко Петровић је транспоновано радњу, атмосферу, специфичност једног поднебља из једне области у другу. Радња је премештена из Италије у Шпанију. Тај преображај средине у средину је, својеврсни, авангардни гест.

- *Сасвим величанствено („Кањош Мацеџоновић!” мислим у себи...)*. (наведено дело, стр. 155)

Ова књижевна асоцијација може се вишеструко протумачити:

- године 1929. Растко Петровић је био у Будви са Миланом Дединцем и Марком Ристићем;

- али и као порука за ликове дела, које им сам Растко Петровић даје;

- поука читаоцима:

Ако желиш да победиш у борби коју водиш, није довољна физичка снага коју имаш. Мораш да имаш и веру у себе, своје идеале, јаку вољу, одлучност и снажан дух, све што је имао Кањош Мацеџоновић, легендарни будвански јунак из приповетке Стјепана Митрова Љубише, који се борио са горостасним непријатељем венецијанског дужда, како би побољшао положај својих Паштровића.

Приповедач у роману „Људи говоре” је сам аутор дела, Растко Петровић.

Лидија Ивановић

професорка српског језика и књижевности
Техничка школа, Смедерево